

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any I

Agost 1976

N.º 3

L'activitat del Grup d'Estudis Sitgetans

Des del passat mes d'octubre es va reunint regularment el Grup d'Estudis Sitgetans que, altrament, va realitzant una sèrie d'activitats de les quals donem ara compte.

Activitats externes

La primera activitat del Grup va ser la participació a la XIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, celebrada a Vilanova i la Geltrú els dies 24 i 25 d'octubre del 1975. Aquesta participació, ultra l'assistència de molts membres del nostre Grup, es concretà en la presentació de dues comunicacions per part de dos dels seus membres: de David Jou i Mirabent, que parlà sobre *l'escultor Pere Jou* i de Vinyet Panyella sobre *El poeta Trinitat Catasús*.

A principis del mes d'abril, dies 3 i 10, el G.E.S. organitzà, amb la col·laboració de la Biblioteca Popular «Santiago Rusiñol» i de l'Il·lustríssim Ajuntament de Sitges, uns actes per commemorar el cinquantenari de «L'Amic de les Arts», revista que dirigia Josep Carbonell i Gener i on col·laboraven importants personalitats catalanes. Aquests actes, celebrats en el marc del Congrés de Cultura Catalana, van ser una conferència del professor Joaquim Moles, assagista i crític, sobre *l'Avantguardisme Català i «L'Amic de les Arts»*, i una taula rodona amb l'assistència de Josep Carbonell, Sebastià Gasch i Ramon Planes, actuant com a moderador Josep M.ª Castellet. J. V. Foix, no va poder assistir-hi per causa d'una malaltia. El G.E.S. ha editat, amb ocasió d'aquest homenatge i perquè en quedés constància, un fullet il·lustrat amb una presentació de Joaquim Molas, escrits antològics de la publicació i d'altres sobre la seva consideració actual. El fullet va acompanyat d'un poster amb un dibuix d'en Sisquella i de la reproducció facsímil del «Manifest Groc».

Això a part, el G.E.S. ha assistit a una reunió celebrada el 12 de juny a Vilafranca del Penedès, on hi han participat els Centres d'Estudis de diverses localitats del Penedès, amb la finalitat d'establir contactes per constituir un Institut d'Estudis Penedessencs per aplegar els estudiosos de les tres comarques i canalitzar les seves investigacions.

Finalment, el G.E.S. s'ha adherit al seu moment al Congrés de Cultura Catalana, a l'Homenatge a Josep Carbonell i Gener, celebrat amb motiu del seu nomenament de Fill Predilecte de Sitges, i a l'homenatge a Sebastià Gasch, organitzat pel Foment d'Arts Decoratives de Barcelona.

D'altra banda, des del passat mes de febrer publiquem aquest nostre «Butlletí», que amb aquest exemplar arriba al número 3.

Activitats internes

Cal destacar en aquest sentit les reunions periòdiques, les primeres de les quals eren dedicades a tràmits administratius i altres afers d'interès general, i que a partir del mes de febrer es complementen amb les exposicions que els membres del G.E.S. fan dels diversos temes que han investigat o que estudien. Fins ara, aquestes exposicions han estat la de Ramon Planes, sobre «L'Amic de les Arts», Jacint Sastre, sobre els possibles primers pobladors de Sitges, i Jofre Vila, sobre el nostre «ball de bastons».

Grup Arqueològic de Sitges

Sota el marc del grup, recentment constituït, del Centre d'Estudis sitgetans, van sortir unes quantes persones interessades, ja des de temps en l'estudi de l'Arqueologia a Sitges.

Arran d'una exposició que es va fer en una reunió del Centre, aquesta gent va creure convenient i interessant ajuntar els seus petits coneixements i intentar el desenvolupament arqueològic a Sitges. Fins aleshores el seu procés havia estat pobre i no havia comptat amb gaires afeccionats, encara que

els que hi som posem tota la nostra força i empena per tirar endavant la tasca que ens hem proposat; aquesta tasca consisteix a recollir, primer, tota la informació que qualsevol persona ens pugui donar sobre restes trobades o llocs on es troben, en general tot tipus d'ajuda, ja que Sitges ha estat molt poc estudiada i ens manquen moltes notícies i restes per poder estudiar la seva història des dels temps més llunyans.

Els primers treballs realitzats han estat al turó de la Mare de Déu de Gràcia on s'ha treballat amb molta empena, i s'han recollit diverses classes de materials encara no classificats.

La principal idea que està en projecte i esperem que es pugui portar aviat a la pràctica, és la localització de la calçada

romana i la necròpolis que ja anys es va descobrir vora el Vinyet; per això, i des de aquest butlletí m'agradaria demanar a tothom que en sàpiga alguna cosa o que hi hagi localitzat qualsevol cosa d'origen romà, o més ben dit, antic, situada a les rodalies del Vinyet, si no li fos molestia que ho comuniqués, ja que d'una peça antiga tancada dins d'un calaix no se'n fa cap ús i al menys constatat en un estudi i publicat perquè tothom ho conegui, té una funció científica; això no vol dir que el propietari, entre cometes, perdi l'objecte.

Aquesta demanda d'ajuda la faig a totes aquelles persones que tinguin al seu haver algun reste interessant per a l'estudi de la història sitgetana de qualsevol època (romà, ibèric, medieval...).

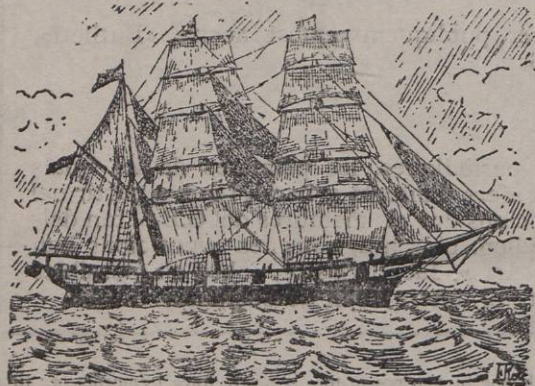
Bé, tan sols em queda dir que tota persona interessada en l'estudi del poble té les portes obertes i que quants més serem més bé treballarem.

En cas que hi hagi algun interessat que es posi en contacte amb nosaltres.

Emerencià Roig i Raventós

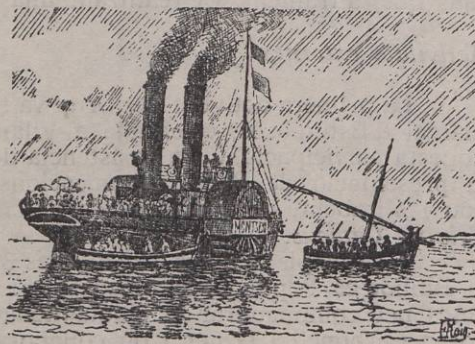
Un exemple, un estímul i un petit motiu d'orgull per a la gent d'un poble és, opinem, l'obra dels seus antecessors. Aquí, ara, voldriem parlar ràpidament de la d'un sitgetà desconegut per molts dels nostres conciutadans: l'Emerencià Roig i Raventós. Emerencià Roig va néixer a Sitges, al carrer de Parellades, el 8 d'agost del 1881, fill del pintor Joan Roig i Soler. De molt jove la família es traslladà a Barcelona, però sempre passà els estius fora de la ciutat, amb preferència per Blanes i Sitges, on el pintor es rabejava amb la llum, la mar i la paleta. Emerencià Roig estudià Farmàcia a la Universitat de Barcelona i es llicencià el 1906. Obrí, llavors, una farmàcia a la Rambla de Catalunya que hauria de vendre l'any 1917 per causa de l'asma que patia, de la qual es ressentia cada cop amb més freqüència.

La seva afició a les coses de mar la començà a Blanes, de molt jove, i sempre es dedicà a seguir el moviment marítim a les pàgines del «Brusi», a anar al port a veure els velers de la riba de la Barceloneta i de la Dàrsena Nacional, a parlar amb els pescadors de Blanes i de Sitges i a buscar per la costa, a Blanes especialment, vells mestres d'aixa per a recollir les expressions i paraules del vocabulari marítim popular. En deixar la farmàcia es dedicà plenament a l'estudi de la marina.

El 30 de juliol del 1919 apareix ja el seu primer article, *Els antics vaixells catalans*, a la revista «Catalunya Marítima», on col·laborà fins la desaparició de la publicació amb diversos articles i dibuixos. El mateix any 1919 començà a escriure també en el setmanari «El Eco de Sitges», amb una sèrie de 10 escrits titulada *Croquis sitgetans*. L'any 1921 la seva activitat s'intensifica i escriu alguns articles a les revistes «Sabor y

Aroma», «Agricultura», «Las obras públicas», «La Montanya» i al diari «Le Veu de Catalunya». Des del 1922 col·labora a la revista blanenca «Recull» on publicaria, fins a la seva mort, quantitat de dibuixos, articles i vinyetes, tots, fora d'uns pocs, sobre temes marítims. Participà també en la redacció del setmanari «L'Avi Muné», de Sant Feliu de Guíxols. L'any 1923 inicià a les pàgines de «El Eco» una llarga sèrie d'articles sobre tema mariner, titulada *De la vida marítima passada*; que havia d'arribar a 33 articles i que va ser el nucli del llibre *Sitges dels nostres avis*. Aquest mateix any l'Institut d'Estudis Catalans li concedí el premi de Filologia pel treball *Vocabulari de l'Art de la Navegació i de la Pesca*, que havia presentat juntament amb Joan Amades i que fou publicat l'any següent en el «Butlletí de Dialectologia Catalana».

L'estiu del 1924 aparegué per entregues i juntament amb el setmanari «Recull» el seu primer llibre *Blanes Marítim* que parla, en vint-i-tres capítols, de la vida marítima de Blanes els anys 1860-1870, amb quantitat d'anècdotes de mestres d'aixa i navegacions a Amèrica. En els dos anys següents l'Institut d'Estudis Catalans publicà en el seu «Butlletí de Dialectologia Catalana» els treballs *Col·lecció de termes recollits en una terrisseria de Blanes* i el *Vocabulari de la Pesca*, amb molts dibuixos il·lustratius fets a la ploma.

El 1926 col·laborà a la «Revista de Oro» i en altres revistes i publicà un article a «L'Amic de les Arts»; l'any següent n'hi publicà d'altres. Va ser aquest any, també, el de l'edició del llibre *La Pesca a Catalunya*, que en XVI capítols, és el primer estudi sobre els mètodes i les barques de pesca a la costa catalana.

A partir d'aquest any el nombre d'articles publicats es va reduint. Tres anys més tard, el 1929, l'editorial Barcino editava *La Marina Catalana del Vuitcents*, obra bàsica per al coneixement de la nostra marina i apareix també un apèndix del llibre *Blanes Marítim*, publicat per la Biblioteca Recull, a Blanes. La seva salut, però, continuava deteriorant-se i la seva obra es feia cada cop més costosa. L'últim llibre, el més interessant des del nostre punt de vista local, fou *Sitges dels nostres avis*, editat per Nagxa el 1934; dóna una visió de la vida de la vila entre els anys 1840 i 1881. És d'un caire netament popular i constitueix, principalment, un quadre de costums.

Emerencià Roig va ser, a més, un important dibuixant. A part de les moltes il·lustracions pròpies que acompanyen les seves obres —més de dues-centes només en els Vocabularis— i en obres d'altres autors se'n conserven i exposen setanta-dues al Museu Marítim de Barcelona, setanta al de Sitges i seixanta més a la Col·lecció Local de la Biblioteca Popular de Sitges.

Cal constatar, per fi, que va ser un gran constructor i col·leccionista de vaixells miniaturats i que obtingué diverses medalles i diplomes que

l'acrediten com a un dels grans experts en l'art de la miniatura naval; la seva col·lecció era una de les més valuoses del país.

E. Roig va morir a Pedralbes, el 16 de febrer del 1935. El seu germà Josep, que en fou hereu, va fer donació a Sitges, el mateix dia 17, de la col·lecció de marineria. L'Ajuntament acceptà, lògicament, l'oferta i el Patronat del Cau Ferrat se'n va fer càrrec i cuidà de la seva instal·lació a Maricel. Aquesta col·lecció, amb el nom de «Sales de Marineria Catalana» s'inaugurà el 14 de juny del 1936; actualment està tancada al públic i una part del contingut és al Museu Marítim de Barcelona, a la Sala de Pesca, contra la voluntat del donant i en contra l'interès de Sitges; des d'aquí demanem, una vegada més, el seu immediat retorn.

L'obra d'Emerencià Roig té interès en dos aspectes principals. Primerament, pels seus vocabularis de termes marítims. Són tasques serioses i ens han conservat el lèxic propi d'una de les activitats que més riquesa i expansió donaren a Catalunya i que avui, tristament, està gairebé abandonada. Aquests vocabularis han salvat per a tots aquells mots. En segon lloc, té interès per la quantitat d'anècdotes que recull sobre història de la marina. Les seves obres són bàsiques, però de poc rigor científic i metodològic. Més que estudis, han de considerar-se com a fonts d'informació gairebé primària ja que, com hem dit, procedeixen de la transcripció del que Emerencià Roig escoltava de protagonistes de les grans aventures que ens conta. Per fi, i sense oblidar les il·lustracions, cal anomenar, com a una tercera vessant de la seva obra, l'interès que té per al coneixement de la història i els costums i la pesca i la marina de Sitges, el seu llibre *Sitges dels nostres avis* que fóra molt interessant, un dia o altre, reeditar.

LLUÍS JOU

BIBLIOGRAFIA

JOU MIRABENT, LL. - PANYELLA BALSELLS, VINYET: *Bio-biografia d'Emerencià Roig i Raventós* (exemplar mecanografiat).

ROBERT, JUAN B.: *Dos libros hermanos*. «El Eco de Sitges», (1929), núm. 2236, 1.

SOLER, XAVIER: *Inauguració de les Sales Emerencià Roig i Raventós. Col·lecció de marineria catalana...* Sitges, Patronat del Cau Ferrat, 1936.

SOLER FORMENT, SALVADOR: *El gran marinista sitgetano Emerenciano Roig y Raventós*. «Antologia de Sitges», núm. 8, 9-17.

L'antic «Ball de bastons» de Sitges

Conferència de Jofre Vila en la reunió del G.E.S. del dia 6 de maig del 1976.

— I —

Voldria dir-vos que no sóc un erudit, però si un bon aficionat a les tradicions populars. Parlar del «ball de bastons» de Sitges és com parlar d'una cosa comuna i molt pròpia de cada sitgetà. A tots ens crida tot allò que trobem en la nostra Festa Major i a mi, particularment, m'ha motivat una mena de curiositat per conèixer l'essència que fa moure l'esperit de l'home sit-

getà. I és així com vull començar aquesta explicació, i disculparme d'alguna barrabassada que, indefectiblement diré, però que se m'haurà escapat, possiblement per una falsa informació o per interpretació defectuosa.

Origen guerrer, origen agrari

La tradició popular, establerta per via oral ens diu que el «ball de bastons» procedeix d'un antic ball guerrer. Aquest fet, discutible, ens fa precisar sobre el pensament de l'home que nosaltres en diem «primitiu» i que es tradueix en les danses de batalla establint que, en conjunt i concretament són més aviat, rituals de fecunditat. El simbolisme fàl·lic intervé en els costums de caràcter agrari, i aquesta raó inclou per extensió, el fet d'exercir les ballades d'armes predisposades en certa manera a una forma lliuradora del poder dels esperits contraris, que malèficament destrueixen les plantes. El sentit marcadament agrari donat, doncs, als «balls de bastons» per eminents folkloristes té com a contrapartida l'acceptació, per part d'altres, d'un marcat aspecte guerrer, deslligat d'aquest sentit agrari. El tema és discutit pels partidaris de totes dues hipòtesis amb arguments ben convinents. D'aquesta manera se'ns fa notar que l'home primitiu emprava trossos de pals curts per treballar la terra, amb els quals burxava per poder plantar-hi la llavor. Posteriorment l'home evolucionà, diuen, i la introducció del ferro li suposà un nou material per fabricar-ne armes amb què defensar-se i també estris per feinejar. La idea de conrear la terra lligada amb la idea del ball ha arribat fins a nosaltres en algunes danses que, bo i tenir caràcter bèl·lic mostren de manera prou comprensible un marcat sentit agrari per causa del fort repicament dels pals a terra: com a exemple actual i característic hi ha la versió vilanovina del «ball de bastons» anomenat *Pavana*.

Un origen comú protoneolític

La historiografia d'aquestes formes de balls de bastons estableix la seva procedència des d'una etapa protoneolítica, entroncada amb les cultures bàsiques mitges, lligades a uns efectes pràcticament màgics. Segons les característiques que s'observen en tal mena de ballades hi trobem tipificats uns trets comuns: el predomini del color blanc de la roba; els cascavells; l'emascarat de la cara, moltes vegades; l'encreuament dels dansaires, característica bàsica d'una cerimònia de mort i de despertar de nou a la vida, ritual de vegetació d'origen prehistòric, d'un positivisme fàl·lic i de forma defensiva. Això desfà l'origen indogermànic, ari o europeu d'aquestes ballades i, altrament, se sap de la seva existència en zones d'Àfrica, Califòrnia, Brasil, Austràlia, Àsia, Togo i Europa Occidental, des d'on es van estendre cap al Mediterrà. En les ballades d'armes, vistes en alguns d'aquests llocs i que s'han conservat de manera més o menys adulterada, s'observa que la pantomima de la batussa ha evolucionat en la forma clàssica del «ball d'espases». Segons sembla, i per les nombroses referències que en tenim, aquests balls van tenir l'època d'esplendor a Europa durant els segles xv al xviii. Hi ha, però, un temps de lapsus on es perd notícia d'aquests balls, des d'un dels seus punts d'origen, l'antiga Roma. Hi ha un «joc de batalla», que prové de l'etapa protoneolítica, que evoluciona en l'etapa miolítica i en la cultura del totem, passa per les diverses etapes del neolític i en l'edat del Metall

s'hi barregeren pals i espases. Com a resum, podem establir que s'ha considerat com a la més primitiva la forma de manejar dos pals la mateixa persona, forma entroncada amb cultures inferiors. I en la «ronda d'espases» europea s'han canviat indistintament el pal i l'espasa.

Evolució

A través dels diversos estudis realitzats, podem establir que l'antecessor comú del «ball de bastons» és la resta d'una dansa d'espases ballada per sacerdots guerrers consagrats a la mare terra, els quals combatien de forma ferotge, donant mostres d'un gran verisme en les seves representacions, a les quals intentaven de donar una gran càrrega emocional per causar impressió. El ball, era interpretat en honor de Rea, deessa que a Creta simbolitza la terra, identificada com a Cibele posteriorment pels grecs. Aquests rituals evolucionaren fins a assolir un caire orgiàstic, no obstant de ser realitzats per la mateixa casta sacerdotal, la qual acompanyava el seguici processional de la Mare Terra ballant al so de címbals i de tambors, i interpretant danses armades en el transcurs de les quals entrecavaven amb unes espases curtes. Quan més tard Plató es dolia de la decadència de Grècia ho atribuïa, entre altres causes, a la manca de voluntat entre els soldats, que ja no tenien cura de practicar els balls d'espases; podem considerar, doncs, a partir d'aquest punt, la importància d'aquest exercici.

Dels balls clàssics d'armes el que assolí una popularitat més gran fou l'anomenat *Pirrichia*, ja que aquest requeria, més que cap altre, una gran destresa en l'ús de les armes, donat el compàs brevíssim que menava el ball. La tradició dels sacerdots curetes era mantinguda pel ball de Pirrus, en el qual se saltava i caminava alhora. Bitinios, a l'Àsia Menor, havia escrit que el déu Priadus establia així un bon ensenyament per al combat, essent el més útil per a aquest qui millor ballava. Thaletas portà aquest ball

a Esparta on assolí tanta importància que era ja practicat pels infants des dels cinc anys seguint totes les evolucions de les armes; el ritual, procedent de Creta, assenyala que el nom ve donat pel vestit vermell que s'utilitzava; era un faldellí d'aquest color, utilitzat segurament per dissimular les nafres i ferides.

El culte a la terra s'introduí a Roma al llarg de la segona Guerra Púnica, tal com explica Titus Livi. Els romans adoraren Cibele amb el mateix ritual, i sota l'advocació d'Ops. Trogu Pompeu escriu que els sacerdots curetes varen estendre tot aquest culte al Mediterrà, opinió secundada per Plini, Ovidi, Persi, Sèneca, etc., tots els quals feien constar la gran admiració que sentien envers els balls d'armes: qui bé ballava es comportava bé en el combat perquè la dansa proporcionava agilitat i fortalesa.

Després dels jonis, grecs i egipcis, els romans continuen aquest balls i els donen a conèixer a la Península Ibèrica, on s'executaren millor que enlloc. Segons els escrits dels antics, en alguns indrets aquets balls van degenerar, fins el punt de ser interpretats per dones soles, les quals evolucionaven amb gesticulacions no massa d'acord amb el que en diem moral. El lloc on es mostraven més perversitats aquests rituals va ser la ciutat de Cadis; d'aquí surten les nomenades «dances gaditanes», que obtingueren una gran acceptació arreu i, segons explica Marcial, a Roma no hi havia festa important on no hi ballessin les danses gaditanes. Alguns segles més tard, i en el III Concili Toledà es prohibiren diverses danses, entre les quals hi havia el ball conegut com a «ball Pírric». Malgrat la prohibició el gremi d'espasers de Toledo continuà representant-lo i continuà. Cervantes explica al *Quixot* les combinacions i encreuaments d'espases curtes en un ball de l'època, acompanyat de timbals i xirimies i en el qual els intèrprets anaven amb roba blanca, mocadors i cintes, característica comuna als indrets on hi ha versions d'aquest ball.

JOFRE VILA

PATROCINAT PER LA

Caixa d'Estalvis del Penedès